

LAUSUNTO

Helsinki 8.9.2022

ULKOMINISTERIÖ

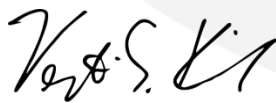
Viite: VN/16395/2022

Asia: Lausuntopyyntö: Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja; Suomen 18. määräaikaisraportin laatiminen

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Kirsi Marttinen, kirsi.marttinen@soste.fi, puh. 050 531 4244

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- **Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry:n valitus nro 70/2011 koskien omaishoidon tukea**
 - o SOSTE katsoo, ettei eriarvoisuus omaishoitajien kesken ole korjaantunut. Omaishoidon tuki on edelleen harkinnanvarainen etuus, jonka myöntämisen ehdoista ja määrärahojen suuruudesta jokainen kunta itse päättää. SOSTE esittää edelleen, että omaishoitajien yhdenvertainen asema tulisi turvata valtakunnallisella sääntelyllä ja omaishoidon tuen myöntämiseen tulisi luoda yhtenäiset valtakunnalliset kriteerit

- **Omaishoitajat ja Läheiset -liitto ry:n valitus nro 71/2011 koskien palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen riittämätöntä sääntelyä**
 - o SOSTE pitää hyvänä, että pitkäaikaisen asumispalvelujen asiakasmaksut kirjattiin lakiin ja maksujen määräytymisperusteet yhdenmukaistettiin. SOSTE katsoo, että pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksujärjestelmää tulisi edelleen selkiyttää. SOSTE esittää, että asiakasmaksuun tulisi sisällyttää kaikki välttämättömät menot, samalla tapaa kuin laitoshoidossa.
 - o SOSTE pitää hyvänä muutosta, että maksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskevaa säädöstä vahvistetaan siten, että päätös asiakasmaksujen alentamisesta ja perimättä jättämisestä tulee tehdä ennen toimeentulotuen myöntämistä. Lisäksi laissa säädetään kunnan velvollisuudesta antaa asiakkaalle tieto maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Kuntien tietoisuutta tästä säädöksestä on syytä lisätä, koska kunnat eivät juuri tunne tai sovelle säädöstä. SOSTE pitää tärkeänä, että asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämisen perusteita noudatetaan velvoittavan soveltamisohjeen mukaisesti ja siksi lain toimeenpanoa tulee seurata tässä asiassa

- **Suomen sosiaali oikeudellisen seuran valitukset nro 88/2012 ja 108/2014 koskien perusturvaetuuksien liian matalaa tasoa**
 - o SOSTE katsoo, että perusturvan taso on Suomessa riittämätön.

LAUSUNTO

1. Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry:n valitus nro 70/2011 koskien omaishoidon tukea

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on ratkaisussaan katsonut, että nykyinen lainsäädäntö rikkoo peruskirjan 23 artiklaa, koska lainsäädäntö mahdollistaa käytännöt, joiden johdosta osalta ikääntynyttä väestöä evättiin omaishoidon tuki tai muu, vaihtoehtoinen tuki. Komitea toteaa alkuvuodesta 2021 antamassaan lausunnossa, ettei parannusta asiassa ole

tapahtunut, koska hallituksen ilmoittamia uudistuksia ei ole toimeenpantu. Komitealle on jäänyt epäselväksi, minkälaisia käytännön vaikutuksia hallituksen esittämällä alueellisilla kehittämistoimenpiteillä on ollut omaishoitajien asemaan yksittäisissä kunnissa.

SOSTE katsoo, ettei eriarvoisuus omaishoitajien kesken ole korjaantunut. Omaishoidon tuki on edelleen harkinnanvarainen etuus, jonka myöntämisen ehdoista ja määrärahojen suuruudesta jokainen kunta itse päättää. Pääministeri Marinin hallituksen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskeva lainsäädäntö hyväksyttiin eduskunnassa kesällä 2021. Sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuu siirtyy vuoden 2023 alusta kunnilta ja kuntayhtymiltä uusille hyvinvointialueille. Järjestämisvastuun siirtyminen kuntia suuremmille alueellisille toimijoille lisää omaishoitajien yhdenvertaista kohtelua hyvinvointialueiden sisällä, mutta alueiden välistä yhdenvertaisuutta se ei takaa. Siksi SOSTE esittää edelleen, että omaishoitajien yhdenvertainen asema tulisi turvata valtakunnallisella sääntelyllä ja omaishoidon tuen myöntämiseen tulisi luoda yhtenäiset valtakunnalliset kriteerit.

2. Omaishoitajat ja Läheiset -liitto ry:n valitus nro 71/2011 koskien palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen riittämätöntä sääntelyä

Komitea katsoi vuonna 2012, että peruskirjan 23 artiklaa oli loukattu, koska palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen riittämätön sääntely yhdistettynä siihen, että näiden palvelujen tarjonta ylitti kysynnän, aiheutti hoitoa tarvitseville ikääntyneille oikeudellista epävarmuutta keskenään erilaisten ja monimutkaisten maksuperiaatteiden vuoksi. Lisäksi se esti peruskirjan 23 artiklan b kohdassa taatun oikeuden, joka sopimuspuolten on toteutettava ”antamalla ikääntyneelle henkilölle tietoa heidän käytettävissään olevista palveluista ja heidän mahdollisuuksistaan käyttää niitä”. Komitea totesi päätelmässään 2018, että tilannetta ei ollut saatettu peruskirjan mukaiseksi, koska lainsäädäntö- ja sääntelytilanne ei ole muuttunut. Päätelmässään 2020 komitea pyytää päivitettyä tietoa uudistuksista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulakia on uudistettu. Muutokset astuivat voimaan 1.7.2021 ja maksukattoja koskevat uudistukset 1.1.2022. Uudistuksessa asiakasmaksulakiin lisättiin säännöksiä asumispalvelujen asiakasmaksuista. Pitkäaikaisessa tavallisessa palveluasumisessa maksut määräytyvät jatkossa samoin perustein kuin kotiin annettavissa palveluissa. Pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa maksut määräytyvät pitkälti samoin kuin pitkäaikaisen laitoshoidon maksut.

SOSTE pitää hyvänä, että pitkäaikaisen asumispalvelujen asiakasmaksut kirjattiin lakiin ja maksujen määräytymisperusteet yhdenmukaistettiin. SOSTE katsoo, että pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksujärjestelmää tulisi edelleen selkiyttää. SOSTE esittää, että asiakasmaksuun tulisi sisällyttää kaikki välttämättömät menot, samalla tapaa kuin laitoshoidossa. 164 euron vähimmäiskäyttövara ei riitä kattamaan asiakasmaksun ulkopuolelle

jääviä kustannuksia kuten sairaanhoidon ja lyhytaikaisen laitoshoidon maksut, sosiaalihuoltolain mukaiset matkat, terveydenhuollon matkakustannukset, lääkkeiden omavastuuosuudet, puhelin- ja nettiyhteydet ja muut henkilökohtaiset menot. SOSTE on esittänyt, että käyttövaran tulisi olla vähintään 250 euroa. Selkeällä maksupolitiikalla ja kohtuullisilla asiakasmaksuilla voidaan parantaa ihmisten mahdollisuuksia saada sellaisia palveluja, joita heidän terveydentilansa ja kuntonsa edellyttää. Maksujärjestelmä ei saa myöskään aiheuttaa hyvinvointialueilla osaoptimointia siirtämällä intensiivistä ja ympärivuorokautista hoivaa ja huolenpitoa tarvitsevat asiakkaat tehostetusta palveluasumisesta tavalliseen palveluasumiseen tai kotiin annettavien palvelujen piiriin. Tämä voi pahimmassa tapauksessa vaarantaa potilasturvallisuuden.

SOSTE pitää hyvänä muutosta, että maksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskevaa säädöstä vahvistetaan siten, että päätös asiakasmaksujen alentamisesta ja perimättä jättämisestä tulee tehdä ennen toimeentulotuen myöntämistä. Lisäksi laissa säädetään kunnan velvollisuudesta antaa asiakkaalle tieto maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Kuntien tietoisuutta tästä säädöksestä on syytä lisätä, koska kunnat eivät juuri tunne tai sovelta säädöstä. SOSTE pitää tärkeänä, että asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämisen perusteita noudatetaan velvoittavan soveltamisohjeen mukaisesti ja siksi lain toimeenpanoa tulee seurata tässä asiassa.

3. Suomen sosiaalioikeudellisen seuran valitukset nro 88/2012 ja 108/2014 koskien perusturvaetuuksien liian matalaa tasoa

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea katsoi valituksen 88/2012 kohdalla, että peruskirjan 12 artiklan 1 kohtaa oli loukattu, koska useiden sosiaalietuuksien (sairaus-, äitiys- ja kuntoutusetuuksien, työttömyysturvan peruspäivärahan ja takuueläkkeen) vähimmäistaso oli ilmeisen riittämätön. Myös 13 artiklan 1 kohtaa oli loukattu, koska toimeentulotuen ja työmarkkinatuen taso oli riittämätön.

Valituksen 108/2014 kohdalla komitea katsoi, että peruskirjan 13 artiklan 1 kohtaa oli loukattu, koska työmarkkinatuen taso ei riittänyt mahdollistamaan tuen saajien perustarpeiden täyttämistä edes silloin, kun työmarkkinatuki yhdistettiin muihin etuuksiin, kuten asumistukeen ja asumismenojen kattamiseksi myönnettävään toimeentulotukeen.

Komitea on tarkastellut järjestökanteluratkaisujen täytäntöönpanoa useampaan otteeseen. Komitea pitää täytäntöönpanotoimia edelleen riittämättöminä.

Perusturvan taso on riittämätön

SOSTE katsoo, että perusturvan taso on Suomessa riittämätön. Se on kaukana viitebudjettien määrittelemästä kohtuullisen minimin tasosta. Viitebudjetit määrittelevät kuinka paljon aivan välttämättömiin menoihin tarvitaan rahaa.

Kokonaan perusturvan varassa eläviä ihmisiä oli 2020 noin 235 400 henkeä, 4,8 prosenttia väestöstä. Määrä kasvoi hieman edellisvuodesta. Erityisesti pitkäaikaisesti perusturvan varassa olevien määrä on kasvanut 2010-luvulla. Vuonna 2020 heitä oli 104 610, kun 2010 luku oli 61 097.

Suomessa on lakisääteisesti tehtävä perusturvan riittävyyden arviointi neljän vuoden välein. Arviointiraportti tarkastelee perusturvaetuuksien kokonaisuuden riittävyyttä ja huomioi myös toimeentulotuen vaikutuksen. Viimeisimmässä [Perusturvan riittävyyden arvioinnissa 2015-2019](#) todettiin tehtyjen indeksijäädysten ja -leikkausten kumulatiivisen vaikutuksen perusturvan riittävyyteen olleen merkittävä. Raportissa todettiin, että työttömän, kotihoidon tuen saajan ja vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajan tulotasot eivät riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta.

Vuonna 2020 tehtiin korotuksia kansaneläkkeeseen sekä vähimmäismääräisiin sairaus- ja vanhempainpäivärahoihin, erityishoitorahaan, kuntoutusrahaan sekä työttömyyspäivärahoihin. Lisäksi korotuksia tehtiin monilapsisten perheiden ja yksinhuoltajien lapsilisiin, elatustukeen ja opintotuen huoltajakorotukseen. Nämä olivat oikean suuntaisia askelia, mutta korotukset eivät kompensoineet kaikkia aiemmin tehtyjä heikennyksiä. Esimerkiksi työttömän perusturva jäi edelleen matalammalle tasolle kuin millä se olisi ilman tehtyjä indeksileikkauksia ja -jäädetyksiä.

Riittämätön perusturva johtaa toimeentulotuen pitkäaikaiseen käyttöön sekä muun muassa ruoka-apuun turvautumiseen.

Koronaepidemia ja elinkustannusten kallistuminen ovat haastaneet perusturvan varassa olevien toimeentuloa

Koronakriisi toi esiin perusturvan matalan tason. Sen varassa elävien tulotason on niin matala, että taloudenpito ei jousta lainkaan ylimääräisiin kuluihin. Kriisi aiheutti perheille lisää kuluja, kun koulut olivat kiinni ja ruokakulut kasvoivat. Myös hygieniatarvikkeisiin kului enemmän rahaa. Ruoka-avun tarve lisääntyi voimakkaasti. Asiakasmäärien arvioitiin kaksin- tai kolminkertaistuneen.

Etuuslainsäädäntöön tehtiin määräaikaisia laajennuksia, joilla esimerkiksi mahdollistettiin työttömyysturvan maksaminen myös yrittäjille, sekä lyhennettiin työssäoloehto niin, että lyhyemmälläkin työhistorialla pääsi turvan piiriin. Toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjä helpotettiin väliaikaisesti. Loppuvuonna 2020 toimeentulotuen saajille maksettiin määräaikaista epidemiakorvausta neljän kuukauden ajan.

Koronakriisi lisäsi erityisesti työttömyysturvaa saavien määrää. Etuusjärjestelmä vastasi kriisiin kohtuullisen hyvin ja perustoimeentulotukea saaneiden määrä kasvoi vähemmän kuin

koronaepidemian alkaessa pelättiin. Uusia perustoimeentulotuen saajia oli vuonna 2020 viisi prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna.

Kuluneen vuoden aikana perusturvan varassa olevien toimeentuloa on vaikeuttanut voimakkaasti kasvaneet elinkustannukset. Tilanteen helpottamiseksi perusturvaetuuksiin tehtiin ylimääräinen kansaneläkeindeksin korotus (3,5 %) elokuussa 2022. Tämä helpottaa etuuksien varassa olevien toimeentuloa jonkin verran, mutta korotus on heti voimaan tullessaan pienempi kuin toteutunut hintojen nousu.

Köyhyyden vähentämisen tavoite vaatii riittävästä perusturvan tasosta huolehtimista

Suomi on sitoutunut vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000:lla vuoteen 2030 mennessä. Vuonna 2019 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli noin 873 000 henkilöä eli 16 prosenttia väestöstä. Määrä kasvoi edeltävästä vuodesta noin 17 000 henkilöllä.

Riittävästä perusturvan tasosta huolehtiminen on keskeinen keino köyhyyden torjumisessa. SOSTE näkee, että perusturvan tasoa tulee asteittain korottaa kohti viitebudjettien määrittelemää kohtuullisen minimin tasoa. Perusturvan tason korottaminen vähentää toimeentulotuen tarvetta.